LENTAINIŲ PILIAKALNIO VIRŠUTINĖ PAPĖDĖS GYVENVIETĖ

Algirdas ŽALNIERIUS

Archeologiniai tyrinėjimai Lentainių piliakalnio viršutinėje papėdės gyvenvietėje buvo atlikti tęsiant 2002 m. patvirtintą ilgalaikę jos tyrinėjimų programą. 2001 m. buvo atlikti žvalgomieji apatinės ir viršutinės piliakalnio gyvenvietės tyrinėjimai (žr. *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 73–74). 2002 m. buvo pradėti platesni tyrinėjimai viršutinėje gyvenvietėje, ištiriant 90 m^2 plotą (žr. *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 52–55). 2003 m. ištirtas 240 m^2 plotas sklypuose 1, 8 (žr. *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 75–77). Tyrinėjimų metu nustatyta, kad viršutinėje papėdės gyvenvietėje susiklostė iki 60–70 cm storio kultūrinis sluoksnis, kurio viršutinė dalis iki 30–40 cm gylio yra permaišyta nuolat ariant žemę. Objektyvi informacija gauta tyrinėjant geologiniuose žemės sluoksniuose rastas nejudintas duobes ir stulpavietes, atvirus židinius, kuriuose rasta grublėtos keramikos šukių, medinių pastatų pėdsakų.

2004 m. archeologinių tyrinėjimų metu sodų bendrijos sklypuose 2, 11 buvo iškastos 5 įvairaus dydžio perkasos, ištiriant bendrą 240 m^2 plotą.

Sodų bendrijos sklypas 11 yra buvusios papėdės gyvenvietės P dalyje. Sklypo R dalyje, užimančioje apie 300 m^2, papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis yra sunaikintas.

Perkasa 10 (36 m^2) buvo iškasta sklypo centrinėje dalyje, lygioje vietoje, darže. Geologiniai sluoksniai perkasoje pasiekti maždaug 60–65 cm gylyje. Tai gelsvai rusvas ir pilkai rusvas šlapias priemolis. Virš jo yra susidaręs apie 60–65 cm tamsiai pilko, be tarpsluoksnių juodžemio sluoksnis. Sluoksnio viršutinė dalis, bent iki 30–40 cm gylio, buvo nuolat permaišoma ariant žemę. Nuvalius perkasos dugną, geologinių sluoksnių paviršiaus lygyje rastas lauko riedulys, kurio apatinė dalis yra geologiniuose sluoksniuose, ir netaisyklingo ovalo 170x110 cm dydžio, iki 12 cm gylio duobė lėkštais šlaitais – įgilinimas, užpiltas tamsiai pilku juodžemiu, kuriame yra smulkių degėsių pėdsakų. Jos paskirtis neaiški, galbūt tai natūralus įdubimas. Perkasos centre rasta 4 lauko riedulių nuoskalų krūvelė. Nuoskalos 10–12 cm ilgio, aprūkusios. Į kultūrinį sluoksnį jos pateko iš netoli buvusio židinio. Kv. 12B rasta netaisyklingo apskritimo formos 32x40 cm dydžio, 18 cm gylio duobė 5 nuolaidžiais šlaitais, užpilta tamsiai pilko su degėsių pėdsakais juodžemio sluoksniu.

Perkasoje virš geologinių sluoksnių rasta grublėtos keramikos puodo pakraštėlio šukė. Puodo kraštas atlenktas į išorę, briauna suapvalinta, šukės paviršius aprūkęs, tamsiai pilkos spalvos.

Sodų bendrijos sklypas 2 yra papėdės gyvenvietės PV dalyje. Žemės paviršius šiame sklype lygus, tik jo V dalis yra į Nerį besileidžiančiame šlaite. Sklypo P šone yra daržai, apie 6 m pločio Š dalyje pasodinti vaismedžiai. Archeologiniai tyrinėjimai buvo atliekami sklypo P dalyje. Čia buvo iškastos 4 įvairaus dydžio perkasos (204 m^2 bendras plotas).

Perkasa 11 (54 m^2) buvo iškasta prie sklypo P ribos. Nuvalius kultūrinį sluoksnį, geologinių sluoksnių paviršiuje atsidengė 13 įvairaus dydžio tamsiai pilkų dėmių ir vienas lauko riedulys. Tai septynios įvairaus dydžio duobės, iš kurių dvi galima priskirti atviriems židiniams, ir 5 stulpavietės. Židiniams iškastos iki 30 cm gylio ovalo formos duobės nuolaidžiais šlaitais. Jos užpiltos tamsiai pilku juodžemiu su degėsių pėdsakais. Duobėse rasta aprūkusių smulkių akmens skaldos gabaliukų

ir perdegusio molio tinko gabalų su rąstų atspaudais.

Dvi perkasoje rastos stulpavietės išsiskiria savo duobių forma. Vienai stulpavietei iš pradžių iškasta 30 cm gylio ovalo formos duobė, o stulpui duobės ŠV pusėje iškastas apie 22 cm skersmens pagilinimas. Stulpavietės užpylime rasti 4 stambūs lauko riedulių gabalai, smulkūs aprūkę perdegusio molio tinko gabaliukai. Antrai stulpavietei ovalo formos duobė iškasta iki 25 cm gylio, stulpui duobės PR pusėje iškastas apie 15 cm skersmens pagilinimas. Stulpavietės užpylime rasti 3 iki 10–12 cm skersmens lauko rieduliai, smulkūs aprūkę perdegusio molio tinko gabaliukai. Tinko siūlių plotis svyruoja nuo 3 iki 8 cm. Rasti du molio tinko gabalai su suformuotais kampais. Molio tinku buvo užtepami tarpai tarp pastato sienų rastų. Židiniuose rastos kelios nedidelės grublėtos keramikos puodų sienelių šukės.

Perkasa 12 (54 m^2) buvo iškasta sklypo 2 V dalyje. Perkasos vietoje yra susiklostęs 20–35 cm storio tamsiai pilko juodžemio kultūrinis sluoksnis. Jis vienalytis, be tarpsluoksnių ir buvo nuolat ariamas. Geologinius sluoksnius sudaro riebus raudonas molis. Perkasoje 12 rastos 7 įvairaus dydžio duobės, iš kurių vieną galima priskirti atviram židiniui, ir 3 stulpavietės. *Židinys* ovalo formos, apie 72x96 cm skersmens, 16 cm gylio, užpiltas tamsiai pilku juodžemiu su degėsių pėdsakais, perdegusio molio ir aprūkusios akmens skaldos gabaliukais. Duobės užpylime rastos dvi virimo puodų sienelių šukės. Vienos šukės sienelių paviršius lygus, antros išorinis paviršius grublėtas. Stulpavietės buvo 22–32 cm gylio ir 24–32 cm skersmens.

Perkasa 13 (44 m^2) buvo iškasta prie sklypo P ribos. Čia užfiksuotas iki 50 cm storio kultūrinis sluoksnis, nuolat maišomas ariant žemę. Geologiniai sluoksniai yra 30–50 cm gylyje, juos sudaro gelsvai pilkas priemolis. Perkasoje rastos 6 duobės ir 2 stulpavietės. Duobės koncentravosi perkasos V dalyje. Didžiausia apvali iki 130 cm skersmens ir 30 cm gylio duobė užpilta tamsiai pilku su degėsių pėdsakais juodžemio sluoksniu. Jame buvo rasta smulkių perdegusio molio gabaliukų, trys iki 5–8 cm skersmens lauko rieduliai, keliolika smulkių, aprūkusių akmens skeveldrų. Duobės PV šlaitas vertikalus, ŠR – nuolaidus. Išvalius duobę, jos PV šone rasta 18 cm skersmens ir 16 cm gylio duobė vertikaliais šlaitais, savo forma primenanti stulpavietę. Tai galėjo būti židinys su viename šone įkastu stulpu. Duobės užpylime rastos 8 virimo puodų šukės. Jų pakraštėliai vertikalūs, briaunos suapvalintos. Molio masėje yra stambių grūsto akmens kristalų. Keturių šukių išorinis paviršius grublėtas, trijų gruoblėtumas sunkiau matomas, išorinis paviršius yra tik kiek šiurkštus.

Židinio P pusėje rasta apvali 80–83 cm skersmens ir 40 cm gylio duobė stačiais šlaitais. Jos dugnas buvo padengtas iki 1 cm storio degėsių sluoksniu. Duobės šonuose supiltas tamsiai pilkas su degėsiais juodžemio sluoksnis, kylantis iki pat duobės viršaus. Atrodytų, kad 9 m^2 plote esančios duobės galėjo būti įrengtos vieno pastato viduje ir vienu metu. Viena duobė galėjo būti atviras židinys, antroje galėjo būti saugomos maisto atsargos. Juodžemio sluoksnyje rastos 4 virimo puodų pakraštėlių ir sienelių šukės. Trys iš jų, atrodytų, yra iš vieno puodo. Pakraštėliai vertikalūs, kiek atlenkti į išorę. Ties peteliais yra briauna, žemiau jos indo sienelės lengvai įgaubtos į vidų. Šukių išorinės sienelės grublėtos, molio masėje yra grūsto akmens trupinių. Išorinė pusė rausvai pilka, vidinė juodos spalvos.

Kitos duobės įvairaus dydžio, gylio ir formos, apie jų paskirtį ką nors pasakyti sunku, nes jose nerasta jokių radinių.

Perkasa 14 (52,7 m^2) buvo iškasta prie sklypo P ribos. Geologinius sluoksnius per-

kasos R dalyje sudaro rusvai pilkas priemolis, V dalyje – molis su priemolio priemaiša. Perkasos vietoje rastas 20–40 cm storio tamsiai pilkas, be tarpsluoksnių kultūrinis juodžemio sluoksnis, nuolat maišomas ariant žemę. Perkasos V dalyje rasta netaisyklingo stačiakampio formos 175x205 cm dydžio duobė, kurios V šlaitas yra už perkasos ribų. Duobės šlaitai nuolaidūs, dugnas nelygus, yra 35–38 cm gylyje nuo neliesto žemės paviršiaus. Duobė užpilta vienu metu maišytu pilko juodžemio su degėsių, perdegusio molio ir priemolio priemaiša sluoksniu. Jame įmesti keli iki 10–14 cm skersmens aprūkę lauko rieduliai ir jų nuoskalos. Išvalius duobę, jos dugne užfiksuoti keli be aiškesnės tvarkos sumesti smulkūs lauko rieduliai ir jų skalda. Atrodytų, kad jie pateko į duobę jos užpylimo metu. Šalia duobės ŠR kampo, ant geologinių sluoksnių paviršiaus rastas pailgas 14x20 cm lauko riedulys ir prie jo P pusės 5 cm atstumu puslankiu sudėlioti trys 4–5 cm skersmens lauko akmenukai. Duobės užpylimo sluoksnyje buvo rastos dvi puodų šukės, 3 gyvulių kaulai, ragas su pjaustymo žymėmis, titnago gabaliukas. Vienos virimo puodų šukės sienelių paviršius lygus, pats indas turėjo į šonus išgaubtus petelius. Ją reiktų priskirti vėlesniam negu grublėta keramika laikotarpiui. Užpylime rasta ir nedidelė grublėtosios keramikos šukė.

Gyvulių kaulai su pjaustymo žymėmis rasti duobės paviršiuje. Gyvulio šonkaulio galai yra lygiai nupjauti. Tauriojo elnio rago vienas galas stačiai nupjautas ar nukirstas, kito galo šonas nusmailintas. Ragą norėta padaryti stačiakampį, jo keturi šonai yra su pjaustymo žymėmis. Tikriausia tai peilio rankenos ruošinys. Trečia gyvulio galūnės kaulo dalis turi įpjovimo ar braižymo žymes, tačiau jos galėjo atsirasti ir ruošiant gyvulio mėsą valgiui ar valgymo metu. Rasta titnago nuoskala – tik nuo didesnio gabalo atskelta dalis.

Į P nuo duobės rasta antra 305 cm ilgio, 203 cm pločio duobė, savo Š galu besiribojanti su pirmąja. Ji netaisyklingo stačiakampio apvaliais kampais formos. Duobės dugnas nelygus, kauburiuotas. Duobės gylis nuo geologinių sluoksnių paviršiaus yra 35–49 cm. Jos dugne buvo apie 1 cm storio degėsių sluoksnis, bet natūralus molis po juo neperdegęs, todėl atrodytų, kad degėsiai į duobę buvo supilti vėliau. Kaip ir pirmoji antroji duobė buvo užpilta iš karto. Užpylimo sluoksnį sudaro persimaišę pilko juodžemio, molio ar priemolio sluoksniai su degėsių pėdsakais. Užpylimo sluoksnyje buvo įmesti 5 iki 15–18 cm skersmens lauko rieduliai ir jų skaldos gabaliukai. Archeologinių radinių nerasta.

Abiejų duobių paskirtis lieka neaiški. Tokio dydžio duobių Lentainių piliakalnio papėdės gyvenvietėje iki šiol nebuvo rasta. Pagal užpylimo sluoksnių stratigrafiją abi duobės buvo iškastos panašiu metu, tarp jų iškasimo ir visiško užpylimo praėjo nedaug laiko. Pagal vieną rastą indo šukę abi duobes reiktų priskirti vėlesniam negu grublėtosios keramikos laikotarpiui. Galbūt iš duobių iškastas geros kokybės raudonas molis buvo paimtas gyventojų ūkinėms reikmėms, o pačios duobės tuo pačiu buvo užpiltos. Tai paaiškintų ir užpylime esančio juodžemio persimaišymą su geologinės kilmės užpylimo sluoksniais.

Perkasos R dalyje rasta ovalo formos 68x106 cm dydžio ir 40 cm gylio duobė, užpilta tamsiai pilko su degėsių pėdsakais juodžemio sluoksniu. Užpylimo sluoksnyje gausu aprūkusios smulkios akmenų skaldos. Tai galėjo būti atviras židinys. Archeologinių radinių joje nerasta.

2004 m. tyrinėjimų metu perkasose 11–14 buvo rastos 25 įvairaus dydžio, gylio ir formos duobės, iš kurių bent tris ar keturias galima priskirti atviriems židiniams. Tai pat rasta 20 įvairaus skersmens ir gylio stulpavie-

čių, iš kurių 2 išsiskiria savo duobės forma. Rasti 3 ar 4 atviri židiniai ir molio tinko gabalai leistų kalbėti apie tyrinėtose vietose stovėjusius medinius pastatus, tačiau šiuo metu apie jų dydį ir planą nieko aiškesnio pasakyti negalima. Didesniąją archeologinių radinių dalį sudaro grublėtosios keramikos indų šukės, sudegusio molio tinko gabalai su rąstų atspaudais, datuotini I tūkst. antrąja puse. Nedidelis radinių skaičius nekeičia 2003 m. tyrinėjimų ataskaitoje pareikštos nuomonės, kad pagrindinė Lentainių gyventojų veikla vyko Neries slėnyje buvusioje papėdės gyvenvietėje. Perkasoje 14 tyrinėtose duobėse rasti keramikos ir kaulų ruošiniai datuotini vėlesniu negu grublėtosios keramikos laikotarpiu. Pagal 2002–2004 m. tyrinėjimų duomenis galima būtų iškelti hipotezę, kad pastatai stovėjo arčiau gyvenvietę iš V, P, R supusio Neries slėnio šlaito krašto, o viduryje buvo neužstatyta aikštė.

Tyrinėjimų metu rastas tik 21 gyvūnų kaulas. Trys kaulai su pjaustymo žymėmis rasti perkasoje 14. Nustatyta, kam priklauso 2 kaulai: ragas – tauriojo elnio, galūnės kaulas – galvijo. Kiti gyvūnų kaulai rasti ne duobėse, bet gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje. Atsižvelgiant į tai, kad gyvenvietės kultūrinis sluoksnis buvo nuolat maišomas ariant žemę, gyvūnų kaulai buvo renkami iš kultūrinio sluoksnio apatinės dalies, atmetant korozijos nepaveiktus, ir mūsų nuomone, neseniai į kultūrinį sluoksnį patekusius kaulus. Kultūriniame sluoksnyje rasta po 1–4 galvijo, tauro / stumbro, avies / ožkos, kiaulės, kiškio, paukščio kaulus. Kadangi kaulų nedaug, procentinis kaulų kiekis nesuskaičiuotas, tik galima pasakyti, kad rasti kaulai beveik lygia proporcija priklausė naminiams ir laukiniams gyvūnams. Kaulų osteologinę analizę atliko Linas Daugnora (LVA).

LENTAINIAI HILL-FORT UPPER FOOT SETTLEMENT

In 2004 in the site of the Lentainiai hill-fort upper foot settlement presently occupied by a garden community in the plots No. 2 and 11 the total area of 240 m^2 was investigated. On the sterile soil level the following finds were discovered: 25 pits, 3 hearths, 20 postholes and a small amount of rusticated and smooth-surface pottery shards, animal bones and pieces of clay daub with traces of wooden logs. The investigated part of the settlement is datable to the 1st millennium A.D.